

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2023 m. rugsėjo 28 d.
(OR. en)

13520/23

ENER 515
ECOFIN 936

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

nuo:	Europos Komisijos generalinės sekretorės, kurios vardu pasirašo direktorė Martine DEPREZ
gavimo data:	2023 m. rugsėjo 28 d.
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generalinei sekretorei Thérèse BLANCHET
Komisijos dok. Nr.:	COM(2023) 547 final
Dalykas:	KOMISIJOS ATASKAITA TARYBAI dėl 2022 m. gruodžio 19 d. Tarybos reglamento (ES) 2022/2576 peržiūros nustatytų pagrindinių faktų atsižvelgiant į bendrą dujų tiekimo Sąjungai padėtį

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2023) 547 final.

Pridedama: COM(2023) 547 final

Briuselis, 2023 09 28
COM(2023) 547 final

KOMISIJOS ATASKAITA TARYBAI

**dėl 2022 m. gruodžio 19 d. Tarybos reglamento (ES) 2022/2576 peržiūros nustatytų
pagrindinių faktų atsižvelgiant į bendrą dujų tiekimo Sąjungai padėtį**

SANTRAUKA

Geresnis dujų pirkimo koordinavimas (II skyrius)

Komisija, vadovaudamasi Reglamentu ir padedama paslaugų teikėjo, sukūrė ir pradėjo taikyti bendro pirkimo mechanizmą „AggregateEU“. Jį naudojant, nuo 2023 m. liepos 14 d. pasiekta tokių rezultatų:

	Pirmasis etapas 2023 m. balandžio– gegužės mėn.	Antrasis etapas 2023 m. birželio– liepos mėn.	Bendri rezultatai
<i>Padėtis</i>	<i>Įvykdytas</i>	<i>Įvykdytas</i>	<i>[Vykdomas]</i>
Rezervacijos (iš viso)	120	154	–
Sutelkta paklausa	11,6 mlrd. kubinių metrų (mlrd. m ³)	15,9 mlrd. m ³	27,5 mlrd. m ³
Tiekimo pasiūlymai	18,7 mlrd. m ³	15,2 mlrd. m ³	33,9 mlrd. m ³
Patenkinta paklausa	10,9 mlrd. m ³	12 mlrd. m ³	22,9 mlrd. m ³

Komisija taip pat įgyvendino Reglamentu nustatytas papildomas priemonės, be kita ko, susijusias su skaidrumu ir keitimusi informacija, ES energijos pirkimo platformos valdymu ir privalomu mechanizmu „AggregateEU“ naudojimu.

Komisija mano, kad ES energijos pirkimo platforma prisidėjo prie Sąjungos tiekimo įvairinimo pastangų ir saugyklų pripildymo prieš 2023–2024 m. šildymo sezoną. Mechanizmas „AggregateEU“ Europos pirkėjams suteikė papildomą galimybę pirkti dujas iš patikimų tiekėjų konkurencingomis kainomis, taip pat užtikrino rinkoje paklausos ir pasiūlos skaidrumą, kartu padėdamas mažinti rinkų nepastovumą.

Tai, kad vien per pirmuosius du etapus sutelkta dvigubai daugiau už privalomą sutelkti kiekį, rodo rinkos dalyvių įsitikinimą, kad bendro pirkimo mechanizmas krizės sąlygomis yra labai naudingas.

Naudojimosi SGD įrenginiais, dujų saugyklomis ir vamzdynais didinimo priemonės (II skyriaus 3 skirsnis)

Reglamente pateikiamos nuostatos, kuriomis siekiama didinti skaidrumą ir palengvinti antrinę prekybą SGD ir dujų laikymo pajėgumais, sudarant sąlygas veiksmingai naudoti SGD įrenginius ir saugyklas bei dujotiekius (pvz., dėl perkrovos). Padidėjus skaidrumui tapo įmanoma nuodugniau apžvelgti SGD ir saugyklų rinkas ES, taip pat veiksmingiau naudoti šias infrastruktūras.

Priemonės, kuriomis siekiama išvengti pernelyg didelių dujų kainų ir pernelyg didelio einamosios paros kainų nepastovumo energetikos išvestinių finansinių priemonių rinkose (III skyrius)

Reglamente numatyta su prekyba susijusi priemonė, padedanti valdyti pernelyg didelį kainų nepastovumą dujų ir elektros energijos išvestinių finansinių priemonių rinkose išsaugant kainodaros procesus. Laikinas einamosios paros kainų intervalo nustatymo mechanizmas – tai kainų nepastovumo valdymo mechanizmas, kuriuo siekiama išvengti pernelyg didelio kainų nepastovumo ir užkirsti kelią itin dideliems kainų šuoliams energetikos išvestinių finansinių priemonių rinkoje, apsaugoti ES energetikos operatorius nuo didelio einamosios paros kainų kilimo ir padėti jiems užtikrinti energijos tiekimą vidutinės trukmės laikotarpiu.

Nuo tada, kai buvo priimtas, jo aktyvuoti, kad būtų užkirstas kelias itin dideliems kainų šuoliams dėl pokyčių rinkose, dar neprireikė. Šiomis aplinkybėmis reikia toliau stebėti su energija susijusių biržos prekių rinkas, kad būtų galima nustatyti, ar reikia laikinai pratęsti einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmų taikymą, turint omenyje neaiškumą tose rinkose po energetikos krizės ir įtampą pasaulinėse rinkose, kurią liudija padėtis 2023 m. vasarą.

Su dujomis susijusiose ekstremaliosiose situacijose taikomos priemonės (IV skyrius)

Reglamentu laikinai papildytas Dujų tiekimo saugumo reglamentas¹, visų pirma nustatant, kad tais atvejais, kai nėra sudaryti dvišaliai susitarimai, solidarumo mechanizmas turi būti taikomas savaime, ir išplečiant solidarumo mechanizmo taikymo sritį, kad ji apimtų suskystintas gamtines dujas (SGD) ir elektrai gaminti būtiną dujų kiekį. Be to, įtraukta nuostata, kuria siekiama sudaryti palankesnes sąlygas saugomų vartotojų poreikiams mažinti, ir tarpvalstybinių srautų apsaugos nuostata.

2022 m. gruodžio mėn. Komisija vykdė bendras solidarumo pratybas, kuriose dalyvavo ES valstybės narės ir Europos perdavimo sistemos operatorių tinklas (ENTSOG). Jų metu buvo išbandytos ekstremaliųjų situacijų taisyklės ir procedūros, taip pat solidarumo mechanizmas.

Komisija daro išvadą, kad siekiant sušvelninti dujų krizę ir dabar ar ateityje mažinant jų poreikį šiame skyriuje minėtos koncepcijos pasiteisino.

¹ 2017 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/1938 dėl dujų tiekimo saugumo užtikrinimo priemonių, kuriuo panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 994/2010.

Išvadas

Reaguodama į Rusijos invazijos į Ukrainą sukeltus pasaulinės energijos rinkos sutrikimus, Europos Sąjunga (ES) priėmė planą „REPowerEU“, kurio tikslas – taupyti energiją, gaminti švarią energiją ir įvairinti energijos tiekimą, kad būtų padidintas Europos strateginis atsparumas ir sumažinta jos priklausomybė nuo iš Rusijos importuojamų dujų.

2022 m. balandžio mėn., remdamasi Europos Vadovų Tarybos nurodymais, Komisija, įgyvendindama planą „REPowerEU“, sukūrė ES energijos pirkimo platformą, kurios tikslai yra trys: 1) sutelkti paklausą ir vykdyti bendrą dujų pirkimą, 2) kuo veiksmingiau naudoti esamą infrastruktūrą, 3) palaikyti tarptautinius ryšius.

Nuo karo pradžios padėtis dujų rinkoje palaipsniui blogėjo. Tai, kad Rusija dujų tiekimą Europai naudoja kaip ginklą, sukėlė įtampą rinkoje ir labai padidino dujų kainas. 2022 m. didmeninė kaina buvo vidutiniškai penkis kartus didesnė už prieš krizę buvusį lygį ir galiausiai 2022 m. vasarą, krizei pasiekus aukščiausią tašką, viršijo 300 EUR/MWh².

Todėl 2022 m. gruodžio 19 d. Taryba skubiai priėmė Tarybos reglamentą (ES) 2022/2576, kuriuo siekiama geriau koordinuoti dujų pirkimą, nustatyti patikimus lyginamuosius kainų indeksus ir taikyti tarpvalstybinius dujų mainus (toliau – Reglamentas).

Šis Reglamentas yra laikinas teisinis pagrindas, taikomas:

- užtikrinant geresnį dujų pirkimo koordinavimą (II skyrius),
- imantis priemonių, kuriomis siekiama išvengti pernelyg didelių dujų kainų ir pernelyg didelio einamosios paros kainų nepastovumo energetikos išvestinių finansinių priemonių rinkose (III skyrius),
- imantis priemonių su dujomis susijusiose ekstremaliosiose situacijose (IV skyrius).

Reglamento 30 straipsnyje nustatyta: „*Ne vėliau kaip 2023 m. spalio 1 d. Komisija atlieka šio reglamento peržiūrą, atsižvelgdama į bendrą dujų tiekimo Sąjungai padėtį, ir pateikia Tarybai pagrindinių tos peržiūros išvadų ataskaitą. Remdamasi ta ataskaita, Komisija gali pasiūlyti pratęsti šio reglamento galiojimą.*“

Remiantis tuo, kas išdėstyta pirmiau, šioje ataskaitoje aprašoma, kaip Komisija įgyvendino Reglamentą, ir apžvelgiami su Reglamento nuostatomis susiję pagrindiniai nustatyti faktai ir dėl jų padarytos išvados.

² Tai pasakytina ir apie TTF (*Title Transfer Facility*) ateities sandorius (anksčiausiai vykdytinus mėnesinius sandorius), ir apie TTF momentinius sandorius (kitos paros sandorius).

II SKYRIAUS PERŽIŪRA (GERESNIS DUJŲ PIRKIMO KOORDINAVIMAS)

Komisija dujų pirkimo koordinavimą įgyvendino i) nustatydamą mechanizmą, pagal kurį pranešama apie dujų pirkimo sutartis ir konkursus, kad dujų rinkos taptų skaidresnės, ir ii) organizuodama paklausos telkimą, su paklausa susijusius konkursus, jos tenkinimą, taip pat nustatydamą bendro dujų pirkimo mechanizmą (toliau – bendro pirkimo mechanizmas). Ataskaitoje Komisija pateikia 2023 m. liepos 14 d. žinomus rezultatus ir duomenis, apimančius pasiūlymus ir sutartis, apie kuriuos pranešta iki tos datos, taip pat taikant bendro pirkimo mechanizmą vykdytų pirmųjų dviejų paklausos telkimo ir konkursų etapų, organizuotų remiantis mechanizmu „AggregateEU“³, rezultatus.

Dujų paklausos telkimo ir konkursų koordinavimas bus tęsiamas iki Reglamento galiojimo pabaigos.

1 skirsnio „Dujų pirkimo koordinavimas Sąjungoje“ peržiūra (3 ir 4 straipsniai)

1. Skaidrumas ir keitimasis informacija (Reglamento 3 straipsnis)

Energetikos krizė atskleidė ES priklausomybę nuo Rusijos iškastinio kuro ir tai, koks kenksmingas yra ES valstybių narių veiksmų nekoordinavimas, kai Rusija dujų tiekimą naudoja kaip ginklą (dėl to smarkiai išauga kainos ir kyla energijos tiekimo saugumo krizė). Siekiant sumažinti ES priklausomybę nuo Rusijos tiekiamų gamtinių dujų ir sumažinti kainas, buvo nuspręsta, kad labai svarbu geriau koordinuoti dujų pirkimą iš išorės tiekėjų. Todėl Reglamento 3 straipsniu⁴ siekiama užtikrinti geresnį dujų pirkimo koordinavimą ES ir ES valstybių narių energetinį solidarumą. Tai turėtų būti pasiekta suteikiant galimybę Komisijai susipažinti su informacija apie būsimus konkursus arba dujų pirkimo sutartis. Šiuo tikslu gamtinių dujų bendrovės arba dujas naudojančios bendrovės privalo siųsti Komisijai pranešimus apie visus būsimus konkursus ar sutartis, pagal kurias dujų pirkimo kiekis viršija 5 TWh per metus.

Pagal Reglamento 3 straipsnio 2 dalį, jei Komisija mano, kad reikia toliau koordinuoti konkursus arba sutartis (pavyzdžiui, jei konkursai ar sutartys gali daryti neigiamą poveikį rinkos veikimui, tiekimo saugumui ar solidarumui arba galėtų būti naudingi įgyvendinant bendro pirkimo mechanizmą), Komisija, informavusi ES energijos pirkimo platformos *ad hoc* koordinacinę tarybą, gali paskelbti rekomendacijas tokioms įmonėms.

³ Mechanizmas „AggregateEU“ yra paklausos telkimo ir bendro pirkimo mechanizmas, kurį pagal Tarybos reglamentą (ES) 2022/2576 įgyvendinant ES energijos pirkimo platformą valdo paslaugų teikėjas „Prisma“.

⁴ 3 straipsnyje nustatyta: „1. Siekiant vienintelio tikslo – geresnio koordinavimo, Sąjungoje įsisteigusios gamtinių dujų įmonės ar dujas vartojančios įmonės arba valstybių narių institucijos, kurios ketina skelbti dujų pirkimo konkursą arba pradėti derybas su gamtinių dujų gamintojais arba tiekėjais iš trečiųjų valstybių dėl didesnio nei 5 TWh/metų dujų kiekio pirkimo, informuoja Komisiją ir, kai taikytina, valstybę narę, kurioje tos įmonės įsisteigusios, apie dujų tiekimo sutarties ar susitarimo memorandumo sudarymą arba apie dujų pirkimo konkurso paskelbimą.“

Statistiniai duomenys apie pranešimus ir rekomendacijas pagal 3 straipsnį

2023 m. liepos 14 d.	Skaičius	Tiekiamų dujų kiekis 2023 m. (teravatvalandėmis (TWh))	Tiekiamų dujų kiekis 2024 m. (TWh)	Tiekiamų dujų kiekis 2025 m. (TWh)
Gauti pranešimai, dėl kurių:	22	89,2	189,6	197,9
paskelbtos rekomendacijos	2	11,05	25,5	25,5
rekomendacijų skelbti nereikia	20	78,15	164,1	172,4
reikia atlikti vertinimą	0	0	0	0

Komisija nustatė kelis vienodai tinkamus ir saugius kanalus, kuriais galima saugiai teikti pranešimus, numatytus Reglamento 3 straipsnyje. Taip išspręsti įmonėms susirūpinimą dėl saugumo ir konfidencialumo keliantys klausimai ir informacija ES valstybėms narėms buvo teikiama laikantis konfidencialumo reikalavimų.

Pagrindiniai nustatyti faktai. Apskritai Komisija mano, kad įgyvendinus 3 straipsnį užtikrintas didesnis planuojamų dujų pardavimo ir pirkimo konkursų ir sutarčių skaidrumas, nes ji gaudavo išsamesnę informaciją apie būsimus konkursus.

Vieninteliai pranešimai, dėl kurių pagal Reglamento 3 straipsnį paskelbtos rekomendacijos, buvo bendrovių, ketinančių skelbti konkursą, pranešimai. Įgyvendinant Reglamentą susidurta su keletu sunkumų – apie tam tikrus komercinius susitarimus buvo pranešta po jų sudarymo ir bendrovės nenorėjo dalytis neskelbtina komercine informacija. Kai kuriuose sektoriaus segmentuose taip pat kilo abejonių dėl Reglamento aiškinimo, visų pirma dėl to, kada reikia pateikti pranešimus, kai vyksta derybos.

Komisija negali tiksliai įvertinti, kiek pranešimų, kurie, taikant 3 straipsnio reikalavimus, turėjo būti pateikti, bet nebuvo. Taip yra todėl, kad prieiga prie duomenų rinkinių, susijusių su pasirašytais komerciniais susitarimais, yra ribojama arba informacija yra neišsami.

Išvada. Prievolės pranešti apie dujų pirkimo ir pardavimo konkursus arba sutartis principas tapo nauju būdu didinti skaidrumą ir užkirsti kelią varžymuisi siūlant didesnę kainą. Paašškėjo, kad daugiau problemų kyla dėl pranešimo apie sutartis, nes etapas prieš sutarties sudarymą įmonėms ypač jautrus.

Paašškėjo, kad šią nuostatą dėl išankstinio pranešimų teikimo lengviau įgyvendinti teikiant pranešimus apie konkursus, bet ne apie sutartis. Be to, kadangi mechanizmo „AggregateEU“ veikla susijusi su konkursais, Komisijos skelbiamos rekomendacijos atrodo aktualesnės tada, kai skiriamos įmonėms, planuojančioms konkursus, kurie galėtų būti vykdomi naudojant mechanizmą „AggregateEU“.

Taip pat nustatyta, kad suteikus Komisijai didesnio masto prieigą prie platesnio duomenų apie pasirašytus komercinius susitarimus rinkinio (naudojant apibendrintus ir nuasmenintus duomenis) taip pat būtų geriau užtikrinamas prievolės pranešti apie sutartis ir konkursus vykdymas ir nuodugnesnis atskirų pasiūlymų ar sutarčių poveikio vertinimas.

2. *Ad hoc* koordinacinė taryba (Reglamento 4 straipsnis)

Komisija įsteigė *ad hoc* koordinacinę tarybą 2023 m. sausio 13 d. Komisijos sprendimu (C(2023)407 *final*⁵). 2023 m. vasario 16 d. *ad hoc* koordinacinė taryba priėmė savo darbo tvarkos taisykles ir iki 2023 m. liepos 14 d. surengė šešis posėdžius.

Ad hoc koordinacinei tarybai pirmininkauja vykdomasis pirmininko pavaduotojas Marošas Šefčovičius, o jos nariai yra valstybių narių valdžios institucijų paskirti aukšto lygio atstovai. Energijos bendrijos sekretoriatas taryboje dalyvauja stebėtojo teisėmis, o Energijos bendrijos susitariančiosios šalys pakviestos gali dalyvauti posėdžiuose, kuriuose sprendžiami bendrai rūpimi klausimai.

Ad hoc koordinacinė taryba įsteigta siekiant palengvinti bendro pirkimo mechanizmo, visų pirma paklausos telkimo, koordinavimą. Komisija taip pat turi konsultuotis su *ad hoc* koordinacine taryba dėl savo pagal 3 straipsnio 2 dalį skelbiamų rekomendacijų projektų ir informuoti ją apie bendrovių, kurioms tos rekomendacijos skirtos, dalyvavimo bendro pirkimo mechanizme poveikį.

Pagrindiniai nustatyti faktai. Komisija mano, kad *ad hoc* koordinacinė taryba visiškai įvykdė savo užduotį palengvinti bendro pirkimo mechanizmo koordinavimą nacionaliniu lygmeniu, įskaitant paklausos telkimą. *Ad hoc* koordinacinės tarybos nariai ir stebėtojai atliko svarbų vaidmenį užtikrinant tvirtą ir nuolatinę politinę paramą ES energijos pirkimo platformai, skatinant bendro pirkimo mechanizmo taikymą ir teikiant informaciją atitinkamoms nacionalinėms institucijoms ir atitinkamoms įmonėms. *Ad hoc* koordinacinės tarybos narių surengtos nacionalinės apskritojo stalo diskusijos buvo labai svarbios telkiant už paklausą atsakingus subjektus ir koordinuojant daug dujų ir energijos suvartojančių sektorių dalyvavimą. Jie taip pat aktyviai bendradarbiavo su nacionalinėmis finansų įstaigomis (nacionaliniais skatinamąjį finansavimą teikiančiais bankais ir eksporto kreditų agentūromis), kad išnagrinėtų, kaip gauti garantijas ir jas užtikrinti pirkėjams, kurie nėra pakankamai kreditingi.

Ad hoc koordinacinės tarybos nariai ir stebėtojai reguliariai aptardavo visus pagrindinius ES energijos pirkimo platformos aspektus, dalijosi geriausios praktikos pavyzdžiais ir pateikė vertingų atsiliepimų klausimais, susijusiais su bendro pirkimo mechanizmo įgyvendinimu. ES valstybės narės taip pat aptarė Reglamento taikymą, visų pirma privalomą paklausos telkimą.

Su *ad hoc* koordinacinės tarybos nariais taip pat konsultuotasi dėl rekomendacijų, skelbiamų pagal Reglamento 3 straipsnį (daugiau informacijos pateikta ankstesniame skirsnyje), projektų. Tačiau atsiliepimų gauta nedaug ir jie buvo susiję tik su nedideliu rekomendacijų skaičiumi.

Išvada. *Ad hoc* koordinacinės tarybos veikla buvo labai svarbi siekiant sėkmingai įgyvendinti bendro pirkimo mechanizmą. Ji užtikrino didesnę ES valstybių narių pritarimą ir aktyvų sektoriaus dalyvavimą.

⁵ Su Komisijos sprendimu galima susipažinti adresu [EUR-Lex - 32023D0208\(02\) - LT - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX:32023D0208(02)).

2 skirsnio „Paklausos telkimas ir bendras pirkimas“ peržiūra (Reglamento 5–11 straipsniai)

3. Paklausos telkimas ir bendras pirkimas (Reglamento 5–8 straipsniai)

i. Mechanizmas „AggregateEU“ – paslaugų teikėjo pasirinkimas

Komisija bendro pirkimo mechanizmą sukūrė ir įgyvendino padedama bendrovės „PRISMA European Capacity Platform GmbH“, kuri atrinkta teikti paslaugas remiantis Reglamentu.

Pagrindiniai nustatyti faktai. Komisija mano, kad Reglamento nuostatos dėl paslaugų teikėjo pasirinkimo ir sutarties su juo sudarymo sudarė sąlygas paskirti kvalifikuotą paslaugų teikėją, kuris galėtų sukurti, plėtoti, eksploatuoti ir prižiūrėti mechanizmą „AggregateEU“.

Bendrovė „PRISMA“, vadovaujant Komisijai, kaip perkančiajai organizacijai, ir nuolat su ja bendradarbiaudama, mechanizmą „AggregateEU“ pradėjo taikyti tokiu laiku, kad būtų galima spėti pripildyti ES saugyklas rengiantis 2023–2024 m. šildymo sezonui.

Per mažiau nei tris mėnesius bendrovė „PRISMA“, naudodamasi esamais pajėgumais ir dujotiekių pajėgumų paskirstymo priemonėmis, sukūrė, plėtojo ir pradėjo taikyti konkurso specifikacijų nuostatas ir Reglamento tikslus atitinkantį bendro pirkimo mechanizmą. Reglamente nebuvo aiškiai nurodyta, kaip įgyvendinti bendro pirkimo mechanizmą, tačiau Komisija ir bendrovė „PRISMA“ iki šiol atliko šiuos veiksmus:

- mechanizmą „AggregateEU“ jos sukūrė remdamosi Komisijos projektu ir jai vadovaujant;
- jos registravo sektoriaus standartus atitinkančius dalyvius bendrovės „PRISMA“ platformoje ir, laikydamosi Reglamento 8 ir 9 straipsniuose nustatytų draudimo dalyvauti mechanizme kriterijų, formino rezervaciją mechanizme „AggregateEU“. Iki 2023 m. liepos 14 d. mechanizme „AggregateEU“ buvo registruota daugiau kaip 150 įmonių;
- jos organizavo paklausos telkimo etapus, per kuriuos įmonės galėjo išsamiai išdėstyti savo poreikius, įskaitant visą reikiamą informaciją apie kiekius, pristatymo laiką ir vietas (žr. iii punkte („Mechanizmas „AggregateEU“ – pradiniai rezultatai“) pateiktą lentelę);
- gavusios pardavėjų pasiūlymus ir atrinkusios konkurencingiausius pasiūlymus siejo juos su bendra paklausa, nepakankamos pasiūlos atveju pasiūlymus paskirstydamos proporcingai (žr. iii punkte („Mechanizmas „AggregateEU“ – pradiniai rezultatai“) pateiktą lentelę);
- jos surinko informaciją apie pirkėjų ir pardavėjų derybų būklę ir sudaromas sutartis dėl suderintų pozicijų.

Siekiant suderinti mechanizmo „AggregateEU“ veiklą su verslo praktika ir standartais bei užtikrinti, kad sektoriaus atstovai jai plačiai pritartų, mechanizmas parengtas glaudžiai bendradarbiaujant su pramonės atstovais ir suinteresuotaisiais subjektais, kuriems atstovaujama Pramonės patariamojoje grupėje. Ši neoficiali ekspertų grupė, sudaryta iš 27 ES įmonių ir 11 stebėtojų, turinčių prekybos dujomis pasaulinėse rinkose patirties, buvo pagrindinis sektoriaus atstovų nuomonių išsakymo forumas. Ji pasirodė labai naudinga tuo,

kad aptariant paslaugas, kurias reikėtų įtraukti į mechanizmą „AggregateEU“, sudarė sąlygas išgirsti sektoriaus balsą.

Bendrovės „PRISMA“ dalyvavimas valdant vieną iš pirmaujančių Europos prekybos dujų pajėgumais platformų atliko svarbų vaidmenį užtikrinant bendro pirkimo mechanizmo patikimumą ir sektoriaus subjektų pasitikėjimą procesu, ypač dėl komercinių paslapčių apsaugos.

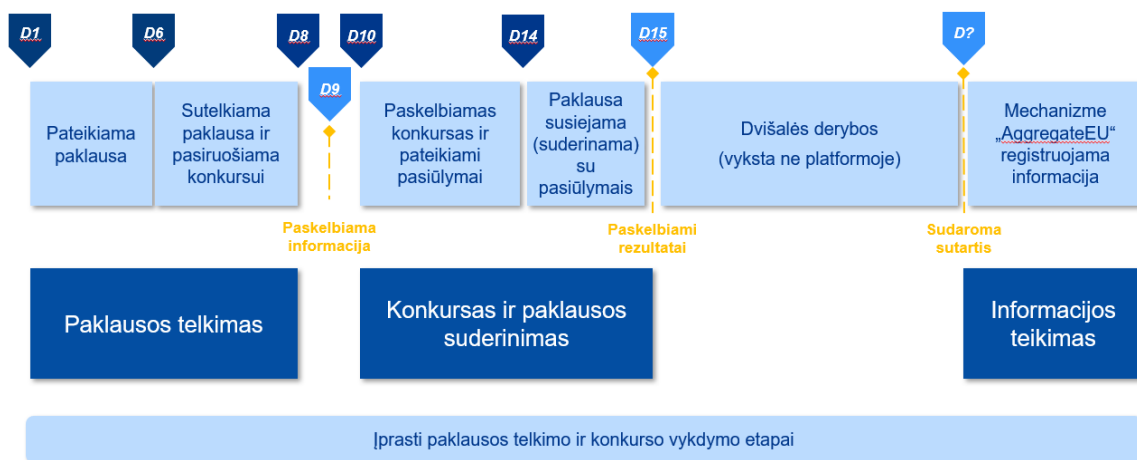
Išvada. Paslaugų teikėjo parama buvo labai svarbi, kad Komisija galėtų per tinkamą laiką ir sėkmingai įgyvendinti bendro pirkimo mechanizmą.

Tačiau vertinant paslaugos įgyvendinimą Reglamento atžvilgiu, būtų buvę tikslingiau jo nuostatose dėl atrankos kriterijų pirmenybę teikti paslaugų aprašymui, o ne IT priemonės techniniams reikalavimams.

ii. „AggregateEU“ kūrimas

Pagrindinis tikslas kuriant mechanizmą „AggregateEU“ buvo sudaryti sąlygas telkti paklausą, organizuoti konkurso etapus siekiant išsirinkti tarptautinių dujų tiekėjus ir susieti paklausą su tiekėjų pasiūlymais.

Komisija ir paslaugų teikėjas mechanizmą „AggregateEU“ įgyvendino organizuodami konkurso etapus, kurių kiekvieną sudarė šie žingsniai:

Pagrindiniai nustatyti faktai. Vertinamu laikotarpiu didesnės bendrovės paprastai buvo labiau linkusios dalyvauti mechanizme „AggregateEU“ nei mažesnės bendrovės. Iki šiol mechanizme „AggregateEU“ užsiregistravo daugiau kaip 150 įvairaus dydžio ir visoms tiekimo grandinės dalims priklausančių įmonių.

Dalyviai palankiai įvertino tai, kiek lankstumo suteikia mechanizmas „AggregateEU“, ir tai, kad jis, regis, netrikdo rinkos mechanizmų. Visų pirma jie palankiai įvertino siūlomų produktų rūšis (pristatymą į nacionalinius balansavimo punktus arba suskystintų gamtinių dujų (SGD) terminalus) ir mėnesinį pobūdį bei pristatymo datas.

Kai kurie dalyviai taip pat palankiai įvertino galimybę pareikšti paklausą, o vėliau ją atšaukti, taip pat galimybę derėtis su tinkamais partneriais kitomis sąlygomis nei mechanizme

„AggregateEU“ nurodytos sąlygos. Tačiau kiti rinkos dalyviai ir kai kurios nacionalinės valdžios institucijos prašė, kad būtų pakeistas dabartinis savanoriškas mechanizmo „AggregateEU“ pobūdis ir būtų nustatytos labiau įpareigojančios sąlygos pirkėjams pareiškiant savo paklausą, o tiekėjams pateikiant savo pasiūlymus.

Po pirmojo konkurso etapo kai kurie dalyviai paprašė atlikti pakeitimų, kad mechanizmas geriau atitiktų jų vartojimo modelius. Dėl reguliavimo sistemos lankstumo ir struktūros Komisija galėjo iš dalies patenkinti šiuos prašymus ir toliau gerinti mechanizmo „AggregateEU“ veikimą, keisdama ir atnaujindama funkcijas laikotarpiu tarp konkurso etapų. Pavyzdžiui, reaguojant į kai kurių dalyvaujančių daug energijos suvartojančių sektorių atstovų prašymus, vėliausios antrojo konkurso etapo pristatymo datos buvo pailgintos iki 20 mėnesių, t. y. iki 2025 m. kovo mėn.

Tačiau nesant tvirto teisinio pagrindo, kuriuo remdamiesi dalyviai turėtų pranešti apie sutartis, apskritai informacijos apie sudarytas sutartis gauta nedaug.

Galiausiai tam tikroms didelėms įmonėms, kurios priklauso nuo Jungtinėje Karalystėje, Šveicarijoje arba Europos ekonominėje erdvėje įsteigtų patronuojamųjų įmonių, kilo problemų dėl geografinio apribojimo dalyvauti mechanizme „AggregateEU“ kaip pirkėjoms.

Išvada. Apskritai, kaip patvirtina geras pirkėjų ir pardavėjų dalyvavimo bendro pirkimo mechanizme lygis ir pirmųjų dviejų etapų rezultatai, dalyviai mechanizmo „AggregateEU“ sukūrimą, jo siūlomas paslaugas ir Komisijos bei paslaugų teikėjo reagavimą į jų prašymus daugiausia vertino palankiai. Dauguma ES valstybių narių savo pritarimą mechanizmui taip pat išreiškė ES energijos pirkimo platformos *ad hoc* koordinacinės tarybos posėdyje; tą patį padarė sektoriaus atstovai įvairių susitikimų metu (be kita ko, per Pramonės patariamąsias grupės posėdžius).

Dalyvių ataskaitos apie derybų ir sutarčių sudarymo etapų rezultatus galėjo būti išsamesnės. Tai greičiausiai būtų padėję geriau įvertinti mechanizmo „AggregateEU“ veiksmingumą ir sėkmingumą.

iii. Mechanizmas „AggregateEU“ – pradiniai rezultatai

Iki 2023 m. liepos 14 d. Komisija vykdė du konkurso etapus, kurių rezultatai yra tokie:

	Pirmasis etapas 2023 m. balandžio– gegužės mėn.	Antrasis etapas 2023 m. birželio– liepos mėn.	Bendri rezultatai
<i>Padėtis</i>	<i>Įvykdytas</i>	<i>Įvykdytas</i>	–
Rezervacijos (iš viso)	120	154	154
Sutelkta paklausa	11,6 mlrd. kubinių metrų (mlrd. m ³)	15,9 mlrd. m ³	27,5 mlrd. m ³
Tiekimo pasiūlymai	18,7 mlrd. m ³	15,2 mlrd. m ³	33,9 mlrd. m ³
Patenkinta paklausa	10,9 mlrd. m ³	12 mlrd. m ³	22,9 mlrd. m ³

Tikimasi, kad iki 2023 m. pabaigos bus pradėti vykdyti kiti konkursų etapai.

Pagrindiniai nustatyti faktai. Pagal Reglamento 8 straipsnį kaip pirkėjai bendro pirkimo mechanizme naudodamasi „AggregateEU“ galėjo dalyvauti ES ir Energijos bendrijos susitariančiose šalyse įsisteigusios įmonės. Kaip pardavėjai galėjo dalyvauti visos bendrovės. Nei pirkėjais, nei pardavėjais negalėjo būti su Rusijos Federacija susijusios bendrovės arba bendrovės, kurioms taikomos ES ribojamosios priemonės, priimtos atsižvelgiant į Rusijos veiksmus Ukrainoje.

2023 m. liepos 14 d. mechanizme „AggregateEU“ iš viso buvo užsiregistravusios 154 bendrovės. Į šį skaičių įtrauktos ES įsisteigusios bendrovės ir Energijos bendrijos susitariančiose šalyse, visų pirma Ukrainoje, Moldovoje ir Serbijoje, įsisteigusios bendrovės, kurios parodė didelį susidomėjimą mechanizmu „AggregateEU“ ir aktyviai dalyvavo bei buvo tinkamai atstovaujamos konkursų etapuose. Dauguma bendrovių buvo dujų ir prekybos bendrovės. Tačiau atstovauta ir galutiniais pramonės vartotojams.

Jau pirmųjų dviejų konkurso etapų, per kuriuos sutelkta 27,5 mlrd. m³ paklausos, rezultatai viršijo Reglamente nustatytą privalomą sutelkti paklausą (13,5 mlrd. m³).

Pirmuosiuose dviejuose etapuose taip pat aktyviai dalyvavo tiekėjai. Jie pasiūlė 33,9 mlrd. m³ dujų, ir dėl to susidarė didelė perteklinė pasiūla.

Bendro pirkimo mechanizmu buvo siekiama sukurti naujų rinkos ir verslo galimybių Europos pirkėjams ir tiekėjams. Krizės sąlygomis jis suteikė rinkos dalyviams galimybę rasti galimų naujų partnerių ir užmegzti su jais sutartinius santykius bei pirkti dujas konkurencinėmis sąlygomis, kad ir koks būtų jų dydis ir vartojimo modeliai.

Grįžtamoji informacija apie bendro pirkimo mechanizmą dar renkama. Kai kurios ES valstybės narės ir rinkos dalyviai nurodė, kad bendro pirkimo mechanizmas padėjo sustiprinti energijos tiekimo saugumą ir kad keliais atvejais galėjo prisidėti prie kainų mažinimo ir sumažinti rinkos nepastovumą. Atrodo, kad bendras pirkimo mechanizmas taip pat prisidėjo prie rinkos skaidrumo didinimo (teikiant pasiūlymus ir susidarant kainoms). Tačiau kai kurios ES valstybės narės ir rinkos dalyviai apie mechanizmo pridėtinę vertę pasisakė atsargiau.

Bendro pirkimo mechanizmas visų pirma buvo sukurtas intensyviai dujas vartojantiems sektoriams ir mažesniems galutiniais vartotojams, kad jie galėtų užsitikrinti dujų tiekimą konkurencingomis kainomis, tiesiogiai bendraudami su gamintojais ir eksportuotojais, veikiančiais didmeninėse ir SGD rinkose.

Keli pirkėjai pranešė, kad bendro pirkimo mechanizmas padėjo jiems sumažinti dujų kainas pagal galiojančias sutartis, sudarytas netaikant mechanizmo „AggregateEU“. Kelios sutartys taip pat sudarytos suderinus paklausą su pasiūla taikant mechanizmą „AggregateEU“. Tai įrodo, kad tiekėjų pasiūlymai, pateikti naudojant mechanizmą „AggregateEU“, buvo konkurencingi. Tačiau keli sektoriaus atstovai nurodė, kad siūlomos kainos buvo didesnės už rinkos kainą arba jai lygios ir kad nepritraukta naujų, dalyviams nežinomų tiekimo šaltinių.

Išvada. Kaip matyti iš sutelktos paklausos ir pasiūlymų kiekio, mechanizmu „AggregateEU“ susidomėjo daugelis rinkos dalyvių. Pirmieji du konkursų etapai vykdyti 2023 m. balandžio–liepos mėn., kai padėtis rinkoje buvo stabilesnė, palyginti su padėtimi 2022 m. vasarą. Tai, kad vien per pirmuosius du etapus sutelkta dvigubai daugiau už privalomą sutelkti kiekį, rodo

rinkos dalyvių įsitikinimą, kad dujų paklausos telkimas krizės sąlygomis yra labai naudingas. Tai rodo, kad rinkos dalyviai gali būti suinteresuoti, kad būtų panašus savanorišku principu veikiantis mechanizmas.

4. Finansiniai aspektai (Reglamento 8 straipsnio 3 dalis)

Pagal Reglamento 8 straipsnio 3 dalį Komisija įvertino mechanizmo „AggregateEU“ dalyvių poreikį gauti likvidumo paramą, įskaitant garantijas, ir organizavo informavimo veiklą siekdama užtikrinti tokią paramą. Šioje veikloje daugiausia dėmesio skirta i) visų susijusių subjektų poreikiams ir finansiniams produktams, kurie geriausiai atitinka šiuos poreikius, nustatyti ir ii) viešųjų finansų įstaigų, norinčių teikti tokius produktus, tinklui sukurti.

Pavyzdžiui, standartinio akredityvo forma teikiamomis garantijomis daugiausia tenkinami mažesnių dujų bendrovių poreikiai, kad jos galėtų spręsti kreditingumo problemas, ir daug energijos suvartojančių bendrovių, kurios neturėjo ankstesnės veikimo pasaulinėje dujų rinkoje patirties ir nebuvo užmezgusios santykių su tiekėjais, poreikiai. Garantijos atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant, kad visos įmonės, dalyvaujančios mechanizme „AggregateEU“, nepriklausomai nuo jų profilio ir veiklos sričių, galėtų kuo geriau pasinaudoti bendro pirkimo mechanizmu.

Politinio ir ekspertų lygmens informavimo veiklą sudarė daug konkrečiomis temomis organizuotų daugiašalių ir dvišalių susitikimų ir pokalbių su Europos finansų įstaigomis, nacionaliniais skatinamojo finansavimo bankais ir įstaigomis bei įvairiomis jų asociacijomis, pavyzdžiui, Europos ilgalaikės investicijas atliekančių investuotojų asociacija ir Berno sąjunga, taip pat diskusijos konkrečiomis temomis ES valstybių narių regioninių grupių praktiniuose seminaruose ir susitikimuose.

ES energijos pirkimo platformos *ad hoc* koordinacinės tarybos nariai atliko svarbų vaidmenį padėdami Komisijai įvertinti jų teritorijose įsisteigusią Europos įmonių, kurios dalyvavo mechanizme „AggregateEU“, garantijų poreikius ir padėjo užmegzti ryšius su nacionalinėmis finansų įstaigomis.

Tinklą sudarė:

2023 m. liepos 14 d.	Skaičius	Pavadinimai
Viešosios finansų įstaigos	8	–
Tarptautinės finansų įstaigos	1	Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas ⁶
Nacionaliniai skatinamąjį finansavimą teikiantys bankai	3	<i>BGK</i> (Lenkija) <i>Finnvera</i> (Suomija) <i>Instituto de Crédito Oficial</i> (Ispanija)
Eksporto kreditų agentūros	4	<i>Eksfin</i> (Norvegija) <i>Exim Banca Românească</i> (Rumunija) <i>Exim Banca Slovakia</i> (Slovakija) <i>SACE</i> (Italija)

Taip mechanizme „AggregateEU“, remiantis Komisijos vertinimu, buvo galima pateikti informaciją apie finansinius produktus, kuriais gali naudotis susijusios šalys.

⁶ Šalių, kuriose veikia ERPB, sąrašą galima rasti adresu <https://www.ebrd.com/where-we-are.html>.

Pagrindiniai nustatyti faktai. Tinklas užtikrina gerą geografinę aprėptį, visų pirma dėl to, kad dalyvavo Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas ir agentūra „Eksfin“, kurie galėjo suteikti su gamtinėmis dujomis susijusias garantijas daugelyje šalių įsteigtoms įmonėms. Kai kurios viešosios finansų įstaigos negalėjo suteikti garantijų, nes yra įgaliotos mažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro, ir (arba) siūlė sukurti Komisijos arba Europos investicijų banko garantiją. Kai kurios iš jų taip pat teigė, kad nesulaukė pakankamo pirkėjų domėjimosi.

Išvada. Vertėtų apsvarstyti, kaip būtų galima planuoti tolesnes pastangas teikti konkrečioms poreikiams pritaikytą ir prieinamą finansinę paramą⁷ garantijų ir kitų priemonių forma. Taip būtų galima užtikrinti aktyvesnę mažesnių dujų įmonių ir daug energijos suvartojančių pramonės sektorių dalyvavimą bendro pirkimo mechanizme, nes jie turėtų būti pagrindiniai ES energijos pirkimo platformos naudos gavėjai.

5. Gamtinės dujos, kurioms negali būti taikomas bendras pirkimas (Reglamento 9 straipsnis)

Įgyvendindama Reglamento 9 straipsnį Komisija reikalavo mechanizme „AggregateEU“ dalyvaujančių bendrovių pasirašyti priesaikos deklaraciją⁸, kuria patvirtinama, kad jos laikosi reikalavimo nepirkti Rusijos Federacijos kilmės gamtinių dujų.

Pagrindiniai nustatyti faktai. Dalyviai uždavė klausimų apie nuosavybės ir kontrolės apibrėžtis⁹. Komisija taip pat susidūrė su tam tikrais techniniais ir praktiniais keblumais nustatyti gamtinių dujų, kurių paklausa buvo tenkinama taikant mechanizmą „AggregateEU“, kilmę. Komisija ir bendrovė „PRISMA“ reikalavimo laikymąsi užtikrino priesaikos deklaracija ir prireikus papildomomis patikromis (pavyzdžiui, tikrinant sandorio šalis ir vykdant SGD sekimą).

Išvada. Komisija toliau dės visas pastangas, kad patikrintų dujų kilmę ir stebėtų, kaip laikomasi reikalavimo nepirkti gamtinių dujų iš Rusijos Federacijos, naudodamasi priesaikos deklaracija ir prireikus atlikdama papildomas patikras.

⁷ Kai finansinė parama garantijų ar kita forma yra valstybės pagalba, jai pagal SESV 107 ir 108 straipsnius bus taikoma valstybės pagalbos kontrolė.

⁸ Atitinkamą šabloną galima rasti adresu <https://aggregateeu.prisma-capacity.eu/support/solutions/articles/36000429400-how-to-fill-out-the-declaration-of-honor->.

⁹ 8 straipsnyje (Dalyvavimas paklausos telkime ir bendrame pirkime) nustatyta, kad:

„1. Paklausos telkime ir bendrame pirkime gali dalyvauti ir informaciją apie juos skaidriai gauti visos Sąjungoje įsisteigusios gamtinių dujų įmonės ir dujas vartojančios įmonės, nepriklausomai nuo prašomo kiekio. Gamtinių dujų įmonėms ir dujas vartojančioms įmonėms neleidžiama dalyvauti kaip tiekėjams, gamintojams ir pirkėjams telkiant paklausą ir vykdant bendrą pirkimą, jei jos:

a) yra subjektai, kuriems taikomi Sąjungos ribojamosios priemonės, priimtose pagal SESV 215 straipsnį, visų pirma Sąjungos ribojamosios priemonės, priimtose atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje, arba į veiksmus, kuriais kenkiama

Ukrainos teritoriniam vientisumui, suverenitetui ir nepriklausomybei arba į juos kėsiamasi;

b) tiesiogiai ar netiesiogiai nuosavybės teise priklauso fiziniams ar juridiniams asmenims, subjektams ar organizacijoms, kuriems taikomos tokios Sąjungos ribojamosios priemonės, yra jų kontroliuojamos arba veikia jų vardu ar nurodymu arba

c) tiesiogiai ar netiesiogiai nuosavybės teise priklauso Rusijos Federacijai ar jos vyriausybei arba bet kuriam Rusijos fiziniam ar juridiniam asmeniui arba Rusijoje įsisteigusiam subjektui ar organizacijai, yra jų kontroliuojamos arba veikia jų vardu ar nurodymu“.

6. Privalomas naudojimas mechanizmu „AggregateEU“ (Reglamento 10 straipsnis)

Remiantis 2023 m. liepos 14 d. turima informacija, manoma, kad 19 ES valstybių narių įvykdė savo paklausos telkimo įsipareigojimus pagal Reglamento 10 straipsnio 2 dalį. Daugelio iš jų vien per pirmus du etapus sutelkta paklausa du kartus, o kai kuriais atvejais ir daugiau kartų, viršijo privalomą sutelkti kiekį.

Pagrindiniai nustatyti faktai. Atsižvelgiant į bendro pirkimo mechanizmo naujumą, kai kuriose ES valstybėse narėse paklausos telkimo įpareigojimas buvo geras būdas sutelkti paklausą.

Kai kurios ES valstybės narės, neturinčios tinkamų stebėsenos ir vykdymo užtikrinimo priemonių, galėjo remtis tik Komisijos vertinimu, kuris yra tik orientacinio pobūdžio.

Išvada. Privalomas paklausos telkimas padėjo kai kuriose ES valstybėse narėse sutelkti paklausą. Kitose valstybėse narėse dėl didelio susidomėjimo dalyvavimu mechanizme „AggregateEU“ buvo sutelkti dideli kiekiai, gerokai viršijantys privalomus sutelkti kiekius.

Siekiant veiksmingai užtikrinti šios nuostatos vykdymą galbūt reikėjo ES valstybėms narėms taikyti aiškesnį įpareigojimą imtis tinkamų veiksmų, pavyzdžiui, priimti privalomas priemones, kurios užtikrintų reikalavimo sutelkti reikiamą paklausos kiekį laikymąsi, kartu atsižvelgiant į poreikį išvengti nereikalingos administracinės naštos, visų pirma valstybėms narėms, kuriose dujų suvartojama nedaug.

7. Dujų pirkimo konsorciumas (Reglamento 11 straipsnis)

Reglamento 11 straipsnyje nustatyta, kad bendrovės gali „koordinuoti pirkimo sutarties sąlygų elementus“ laikydamosi konkurencijos taisyklių.

Nebuvo sukurtas nė vienas dujų pirkimo konsorciumas, galbūt dėl su tuo susijusio sudėtingumo ir laiko apribojimų, atsiradusių dėl būtinybės pradėti taikyti bendro pirkimo mechanizmą prieš prasidedant dujų pripildymo sezonui.

Vietoj to Komisija, pasikonsultavusi su nacionalinėmis valdžios institucijomis ir rinkos dalyviais, nusprendė pasiūlyti du bendradarbiavimo modelius: tarpininko modelį¹⁰ ir pagrindinio pirkėjo modelį¹¹, kad Europos įmonėms būtų lengviau dalyvauti bendro pirkimo mechanizme.

Šie du modeliai galėtų būti ypač naudingi įmonėms, kurios pateikusios savo paklausą negali pasiekti nustatytos kiekio ribos, neturi patirties derantis dėl dujų pirkimo sutarčių pasaulinėje rinkoje (pvz., daug energijos suvartojantis pramonės sektorius) arba neturi reikiamų suskystintų gamtinių dujų (SGD) pakartotinio dujinimo ar laikymo pajėgumų.

2023 m. liepos 14 d. mechanizme „AggregateEU“ buvo užregistruota 16 bendrovių, norinčių teikti paslaugas kaip tarpininkai, ir 11 bendrovių, norinčių teikti paslaugas kaip pagrindiniai pirkėjai.

¹⁰ Jį taikant pirkėjai susitaria su kita bendrove, kad ji veiktų kaip tarpininkė, teikianti paslaugas (pavyzdžiui, atlieka talpos SGD terminale rezervaciją).

¹¹ Jį taikant keli pirkėjai susitaria su kita bendrove, kad ji veiktų jų vardu kaip pirkėja ir pirktų jiems dujas.

Reglamente teigiama: „Svarbus bendro pirkimo sėkmės rodiklis būtų žemesnių kainų taikymas, o tai itin svarbu vartotojams“. Todėl Komisija paprašė pagrindinių pirkėjų paslaugas siūlančias bendroves už siūlomas paslaugas savo klientams taikyti mokestį, tačiau nereikalausti padengti su pačia preke susijusių sąnaudų.

Pagrindiniai nustatyti faktai. Reglamento 11 straipsnis sumanytas kaip pagalbinė priemonė ekstremaliosios situacijos atveju ir jo pakako, kad Komisija galėtų palengvinti konsorcių kūrimo procesą (nors nė vienas konsorcių sukurtas nebuvo) ir kitų verslo bendradarbiavimo modelių kūrimo procesą laikantis ES konkurencijos taisyklių. Bendrovių bendradarbiavimas gali mažesnėms ir nepatyrusioms bendrovėms suteikti galimybę veiksmingiau ir naudingesnėmis sąlygomis sutelkti savo paklausą, patekti į pasaulines dujų rinkas, įskaitant prieigą prie SGD tiekėjų, ir užsitikrinti tiekimą konkurencingomis kainomis. Tai derinasi su negausiais pramonės subjektų atsiliepimais, kuriuose nurodoma, kad jų dalyvavimas mechanizme „AggregateEU“ veikčiausiai būtų buvęs aktyvesnis, jei būtų buvę taikomi tie bendradarbiavimo modeliai.

Tačiau kol kas patirties nėra, todėl neišmanoma padaryti jokių bendrų išvadų dėl visapusiško šių modelių taikymo.

Išvada. Krizės sąlygomis Komisija mano, kad visi esami išvardytieji bendradarbiavimo modeliai galėtų suteikti perspektyvių galimybių. Tam pritarė kai kurie pramonės subjektai, atkreipdami dėmesį į tai, kad šie bendradarbiavimo modeliai galėtų padėti padidinti bendro pirkimo mechanizmo naudą. Tačiau, kol situacija nėra ekstremali, lemti, ar ir kaip bendrovės nori bendradarbiauti pirkdamos dujas pagal ES konkurencijos taisykles, turėtų įprastas konkurencija pagrįstas Europos dujų rinkos veikimas.

3 skirsnio „Naudojimosi SGD įrenginiais, dujų saugyklomis ir vamzdynais didinimo priemonės“ peržiūra (Reglamento 12–14 straipsniai)

Reglamente yra nuostatų, kuriomis siekiama didinti skaidrumą ir sudaryti palankesnes sąlygas antrinei prekybai SGD ir dujų laikymo pajėgumais. Tvarka, kuria siekiama padaryti ją skaidresnę, yra panaši į tvarką, taikomą gamtinių dujų transportavimui vamzdynais. Ji labai padeda optimizuoti SGD ir laikymo pajėgumų naudojimą ES.

8. Antrinių pajėgumų užsakymo platforma SGD įrenginių naudotojams ir dujų saugyklų naudotojams (Reglamento 12 straipsnis)

Pagrindiniai nustatyti faktai. Atskiri saugyklų ir SGD įrenginių operatoriai sukūrė antrinių pajėgumų užsakymo platformas ir jos jau veikia. Asociacija „Gas Infrastructure Europe“ turi sąrašą nuorodų, kuriomis naudojantis galima pasiekti infrastruktūros operatorių siūlomas antrinių pajėgumų užsakymo platformas.

Naudojant antrinių pajėgumų užsakymą galima veiksmingiau paskirstyti pirminėse rinkose nenaudojamus pajėgumus. Papildomas skaidrumas šioje srityje rinkos dalyviams sudaro sąlygas lengviau rasti būdų pasinaudoti pajėgumais visoje infrastruktūroje, kuri tik yra ES rinkoje, ypač tais atvejais, kai į ES importuojamas didelis SGD kiekis.

Išvada. Panašios nuostatos įtrauktos į Komisijos 2021 m. gruodžio mėn. pasiūlyto peržiūrėto Dujų reglamento (Reglamentas (EB) Nr. 715/2009) (vandenilio ir dekarbonizuotų dujų rinkų dokumentų rinkinio dalis) 10 straipsnį, dėl kurio šiuo metu derasi teisėkūros institucijos.

9. SGD įrenginių ir dujų saugyklų skaidrumo platformos (Reglamento 13 straipsnis)

Pagrindiniai nustatyti faktai. Asociacija „Gas Infrastructure Europe“ valdo dvi pagrindines platformas, apimančias visas ES valstybes nares, taip pat Jungtinę Karalystę ir Ukrainą: dujų laikymui skirtą platformą „Aggregated Gas Storage Inventory“ (AGSI) ir SGD skirtą „Aggregated LNG Storage Inventory“ (ALSI).

Įsigaliojus Reglamentui, šios platformos buvo papildytos naujais komponentais, įskaitant informaciją apie siūlomas paslaugas ir toms paslaugoms taikomas sąlygas, sutartyse numatytus ir turimus saugyklų ir SGD įrenginių pajėgumus, tarifus ir kt. Šiuo metu platformos apima beveik visus didelius ES SGD terminalus (platformose nėra tik 5 SGD sistemų operatorių) ir 98 proc. ES saugyklų (jose nėra tik 3 laikymo sistemų operatorių).

Padidėjus skaidrumui galima geriau ir išsamiau apžvelgti SGD ir saugyklų rinkas ES. Didesnis skaidrumas užtikrina ir veiksmingesnį šios infrastruktūros naudojimą. Didesnis ES SGD rinkos skaidrumas taip pat suteikia galimybių pritraukti papildomų tiekėjų.

Išvada. Panašios nuostatos įtrauktos į Komisijos 2021 m. gruodžio mėn. pasiūlyto peržiūrėto Dujų reglamento (Reglamentas (EB) Nr. 715/2009) (vandenilio ir dekarbonizuotų dujų rinkų dokumentų rinkinio dalis) 31 straipsnį, dėl kurio šiuo metu derasi teisėkūros institucijos.

10. Veiksmingesnis perdavimo pajėgumų naudojimas (Reglamento 14 straipsnis)

Reglamento 14 straipsniu siekiama pagerinti transportavimo pajėgumų naudojimą atsižvelgiant į dujų srautų krypties pokyčius ES. Esamose perkrovos valdymo procedūrų gairėse nustatytos principu „naudokis arba prarask“ grįstos procedūros. Tačiau šios procedūros skirtos tik perpildytiems sujungimo taškams ir buvo sukurtos taikyti labai trumpą arba labai ilgą laikotarpį.

14 straipsnyje numatyta principu „naudokis arba prarask“ grindžiamas procedūras taikyti visiems sujungimo taškams, neatsižvelgiant į tai, ar jie yra perpildyti, ar ne. Yra dvi pagrindinės 14 straipsnio taikymo galimybės: i) įgyvendinant Reglamente nustatytą naują principu „naudokis arba prarask“ grįstą mėnesio pajėgumų procedūrą arba ii) principu „naudokis arba prarask“ grįstas procedūras taikyti visuose sujungimo taškuose, o ne tik perpildytuose.

Pagrindiniai nustatyti faktai. Nė viena ES valstybė narė nepasirinko taikyti naujos principu „naudokis arba prarask“ grįstos mėnesio pajėgumų procedūros ir vietoj to pasirinko taikyti perkrovos valdymo procedūrų gairėse numatytas procedūras, kaip numatyta Reglamente.

Išvados. 14 straipsnio taikymo dujų perdavimui poveikis bus vertinamas naudojant parametą, grindžiamą perdavimo pajėgumais, kurie užsakyti ne vėliau kaip iki 2024 m. pabaigos taikant principu „naudokis arba prarask“ grįstas procedūras. Tai leis nustatyti, kaip dažnai buvo įgyvendinamos principu „naudokis arba prarask“ grįstos procedūros ir kiek jos buvo naudingos.

III SKYRIAUS PERŽIŪRA (PRIEMONĖS, KURIOMIS SIEKIAMA IŠVENGTI PERNELYG DIDELIŲ DUJŲ KAINŲ IR PERNELYG DIDELIO EINAMOSIOS PAROS KAINŲ NEPASTOVUMO ENERGETIKOS IŠVESTINIŲ FINANSINIŲ PRIEMONIŲ RINKOSE)

1 skirsnio „Solidarumas aprūpinant dujomis elektros tiekimo sistema, pagrindinius pramonės sektorius ir saugomus vartotojus“ peržiūra (15–22 straipsniai)

1. Laikina einamosios paros priemonė pernelyg dideliame kainų nepastovumui energetikos išvestinių finansinių priemonių rinkose valdyti (Reglamento 15–17 straipsniai)

Reglamento 15–17 straipsniuose reikalaujama, kad prekybos vietos, kuriose prekiaujama su energija susijusiomis išvestinėmis finansinėmis priemonėmis (išvestinėmis finansinėmis priemonėmis, kurių pagrindinis turtas yra dujos arba elektros energija), nustatytų laikinus einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmus. Šia priemone siekiama tokiose rinkose apsaugoti rinkos dalyvius nuo didelio nepastovumo lygio, taikant reikalavimą, kad prekybos vietų nustatyti mechanizmai užkirstų kelią dideliems kainų svyravimams prekybos dieną.

Siekiant atsižvelgti į priemonių, kuriomis prekiaujama, įvairovę ir įvairius energetikos išvestinių finansinių priemonių rinkų likvidumo lygius, Reglamente nustatyti tik pagrindiniai einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmų veikimo parametrai ir reikalaujama, kad jie būtų pritaikyti prie kiekvienos sutarties ir prekybos vietos ypatumų. Reglamentu taip pat leidžiama prekybos vietoms einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmus įgyvendinti integruojant juos į esamus sistemos išjungiklius, o ne sukuriant papildomą mechanizmą.

2023 m. birželio 30 d., vadovaudamasi Reglamento 17 straipsniu suteiktais įgaliojimais, Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija (ESMA) paskelbė ataskaitą, kurioje pateikiami galimi einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmų įgyvendinimo prekybos vietose skirtumai ir vertinamas priemonės veiksmingumas¹².

Pagrindiniai nustatyti faktai. Savo ataskaitoje ESMA pažymi, kad einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmai iš esmės atrodė tinkamai kalibruoti, įspėdama, kad vertinimas buvo atliktas tuo metu, kai nebuvo įrodymų apie užsitęsčius nepastovumo epizodus, darančius poveikį prekybai su energija susijusių biržos prekių išvestinėmis finansinėmis priemonėmis. Reglamento 15–17 straipsniuose nustatytos priemonės buvo taikomos 17-oje prekybos vietų¹³. ESMA išvadose nurodomi tam tikri einamosios paros

¹² Ataskaitą galima rasti adresu https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2023-06/ESMA70-156-6509_Final_Report_Intra-day_Volatility_Management_Mechanism.pdf.

¹³ „CapMan AD“ (Belgija), „42 Financial Services“ (Čekija), „European Energy Exchange“ (Vokietija; veikia tiek kaip reguliuojama rinka, tiek kaip organizuotos prekybos sistema), „MEFF Power“ (Ispanija), „CIMD SV SA“ (Ispanija), „Tradition Espana“ (Ispanija), „Griffin Markets Europe“ (Prancūzija),

kainų nepastovumo valdymo mechanizmų įgyvendinimo skirtumai, susiję su kiekvienos prekybos vietos ir sutarties ypatumais. Skirtumai visų pirma buvo susiję su:

- pasirinkta referencine kaina – dėl mažo kai kurių sutarčių likvidumo kai kuriose prekybos vietose kaip pakaitinis rodiklis referencinei kainai nustatyti buvo naudotos kitų prekybos vietų kainos;
- referencinės kainos ir kainų ribų atnaujinimo periodiškumu – esant mažam likvidumui intervalai tarp tokių atnaujinimų yra ilgesni;
- kainų intervalo pločiu – plačios ribos nėra tinkamos nelikvidžioms sutartims.

Apskritai, ESMA vertinimu, šie skirtumai yra pagrįsti, o prekybos vietos tinkamai įgyvendino einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmus. Tačiau ESMA taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmas nėra tinkamas nelikvidžioms sutartims, kurių atveju su įgyvendinimu susiję sunkumai, atrodo, nusveria bet kokią galimą naudą. ESMA praneša, kad savo einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmą aktyvavo tik viena prekybos vieta ir tikėtina, jog tai nutiko dėl klaidingų pavedimų. Atsižvelgiant į tuo laikotarpiu nedidelį su energija susijusių išvestinių finansinių priemonių rinkų nepastovumą, atrodo, kad einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmai prekybos vietose buvo sukalibruoti tinkamai.

Kalbant apie mechanizmo veiksmingumą, ESMA pažymi, kad, atsižvelgiant į tai, jog nagrinėjamu laikotarpiu nėra įrodymų apie užsitęsčius nepastovumo epizodus, darančius poveikį prekybai su energija susijusių biržos prekių išvestinėmis finansinėmis priemonėmis¹⁴, todėl ji turi mažai medžiagos, kuria galėtų grįsti einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmų veiksmingumo (tiek galimo teigiamo, tiek neigiamo jų poveikio) vertinimą. Bet kuriuo atveju ji mano, kad 2022 m. didelio nepastovumo epizodai buvo susiję su stresu, darančiu poveikį pagrindiniams dujų ir elektros rinkos elementams, ir su tuo, kad Rusija gamtinių dujų tiekimu į Europą naudojosi kaip ginklu, o ne su tam tikromis tvarką pažeidžiančiomis prekybos sąlygomis, kurių problemai spręsti einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmai ir apskritai sistemos išjungikliai ir yra skirti.

Galiausiai ESMA pažymi, kad einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmo suderinamumas su esamais įsipareigojimais dėl sistemos išjungiklių ir tai, kad keliose prekybos vietose jis įgyvendinamas pritaikant esamus sistemos išjungiklius, rodo, kad jo tikslą būtų galima pasiekti taikant galiojančias Finansinių priemonių rinkos direktyvos (FPRD) nuostatas ir kad pasiektinas tikslas nepateisina antrojo sistemos išjungiklių lygmens sukūrimo.

ESMA ataskaita grindžiama duomenimis, surinktais už laikotarpį nuo 2023 m. vasario iki gegužės mėn., t. y. laikotarpį, kai dujų rinkos nepastovumas sumažėjo iki itin žemo lygio.

„TPICAP EU“ (Prancūzija), „Tradition Paris“ (Prancūzija), „Hellenic Energy Exchange“ (Graikija), „Hungarian Derivative Energy Exchange“ (Vengrija), „Marx Spectron Europe“ (Airija), „Borsa Italiana SPA – IDEM“ (Italija), „ICE Endex Markets BV“ (Nyderlandai), „Nasdaq Oslo ASA“ (Norvegija) ir „OMIP – Polo Portugues SGMR SA“ (Portugalija).

¹⁴ Pagrindžianti informacija buvo surinkta du kartus, 2023 m. vasario–gegužės mėn.

Tačiau vasarą, birželio mėn. pradžioje ir vėliau rugpjūčio mėn., pastebėtas didelis einamosios paros kainų nepastovumas su dujomis susijusiose finansų rinkose, ypač virtualiajame prekybos taške „Title Transfer Facility“, kai kainų skirtumai tą pačią dieną siekė 10 proc. (kelis kartus šie skirtumai siekė 20 proc. arba daugiau).

Tai rodo, kad, nors nuo 2022 m. dujų balansas gerokai pagerėjo ir ES sugebėjo sėkmingai pakeisti didelį anksčiau iš Rusijos tiekų dujų kiekį, energijos rinkose vis dar yra elementų, dėl kurių jos yra pažeidžiamos. Dėl rizikos, susijusios su, pavyzdžiui, visišku ir staigiu likusio dujų importo iš Rusijos nutraukimu, incidentais infrastruktūroje, nepalankiomis oro sąlygomis arba dideliu dujų paklausos padidėjimu visame pasaulyje, rinkos gali būti sutrikdytos ir gali atsirasti pernelyg didelio einamosios paros kainų nepastovumo epizodų. Didelis nepastovumas taip pat gali atsirasti rinkos dalyviams reaguojant į naujienas apie galimą pasiūlos trūkumą (net jei su tokiu trūkumu galiausiai nesusiduriama).

Atsižvelgiant į tai, kad po energetikos krizės neįmanoma iš karto grįžti prie ankstesnės *status quo* energijos tiekimo srityje, ir tai, kad ES yra priklausoma nuo SGD tiekimo, labai svarbu užtikrinti su energetika susijusių finansų rinkų stabilumą užkertant kelią pernelyg dideliame kainų nepastovumui. Šiuo metu neaišku, ar ateinančiais mėnesiais vėl bus susiduriama su nepastovumo epizodais (kurie 2023 m. vasarą tapo dažnesni). ESMA pažymi, kad dėl to, jog nagrinėjamu laikotarpiu nepastovumas neužsitęsdavo, pagrindas, kuriuo remdamasi ji galėjo pateikti einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmo veiksmingumo vertinimą, nurodymą arba galimą teigiamą, arba neigiamą jo poveikį, buvo ribotas.

Išvada. Einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmas gali padėti sumažinti dramatiškų kainų svyravimų skaičių ir padaryti kainų modelius labai nepastoviose rinkose pastovesnius. Jis taip pat gali daryti rinkai netiesioginį drausminamąjį poveikį.

Vis dėlto ESMA nenustatė priežasčių, dėl kurių einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmas turėtų tapti nuolatiniu ES teisinės sistemos aspektu. Tiesa, jos vertinimas buvo atliktas laikotarpiu, kai nepastovumas neužsitęsdavo. ESMA mano, kad, atsižvelgiant į patirtį, įgytą taikant einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmą, tinkamas esamų sistemos išjungiklių pagal FPRD II įgyvendinimas ir taikymas galėtų leisti pasiekti tikslą sumažinti pernelyg didelį einamosios paros kainų nepastovumą neįvedant antro sistemos išjungiklių lygmens, veikiančio einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmo forma. Taip pat reikėtų apsvarstyti neseniai priimtą politinį susitarimą peržiūrėti Finansinių priemonių rinkų direktyvą ir Finansinių priemonių rinkų reglamentą. Gali būti naudinga ateinančius kelis mėnesius toliau stebėti su energetika susijusių biržos prekių rinkas ir einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmo poveikį, kad būtų galima susidaryti geriau pagrįstą nuomonę apie poreikį laikinai pratęsti einamosios paros kainų nepastovumo valdymo mechanizmo taikymą Ateityje, kaip pažymėjo Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija¹⁵, dėl įtemptos padėties dujų rinkoje kyla specifinė rizika ir pažeidžiamumas su dujomis susijusių išvestinių finansinių priemonių

¹⁵ European Securities and Markets Authority, „TRV Risk Analysis: EU natural gas derivatives markets: risks and trends“, 12 May 2023.

rinkose, o tai galėtų „sustiprinti rinkos pokyčius“ ir „spaudimą išvestinių finansinių priemonių kainoms“. Analizuojant šią riziką „reikia toliau dirbti, kad būtų šalinamos duomenų spragos ir duomenų fragmentacija“. Komisija informuos valstybės nares apie darbą šioje srityje.

2. SGD kainų vertinimas ir lyginamasis indeksas (Reglamento 18–22 straipsniai)

Reglamento 18 straipsnyje reikalaujama, kad Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra (ACER) kasdien parengtų ir skelbtų:

- SGD kainų įverčius, pradedant ne vėliau kaip 2023 m. sausio 13 d., ir
- kasdienį SGD lyginamąjį indeksą nuo 2023 m. kovo 31 d.

SGD kainų įverčiai ir lyginamasis indeksas pradėti skelbti siekiant užtikrinti rinkoje labai reikalingą skaidrumą. Iš tiesų, remiantis turimais duomenimis, dėl to, kad nebuvo skelbiamas patikimas kainos, už kurią ES valstybės narės pirkė SGD tarptautinėse rinkose, rodiklis, per praėjusius metus ištikusią krizę siekdamas užsitikrinti dujų tiekimą jos ėmė konkuruoti tarpusavyje. Tai galėjo labai prisidėti prie spaudimo didinti kainas. Tokį rodiklį nuo pat pradžių buvo numatyta kaip nuolatinę priemonę kuo greičiau įtraukti į Reglamentą dėl didmeninės energijos rinkos vientisumo ir skaidrumo (REMIT), nes manyta, kad tai būtina aplinkybėmis, kai Rusijai dujotiekiais tiekiamas dujas ėmus naudoti kaip ginklą iš esmės pasikeitė SGD reikšmė užtikrinant dujų tiekimą ES. Tačiau 2022 m. energetikos krizė parodė, kad skaidrumo priemonę, kuri objektyviai atspindėtų kainą, už kurią SGD kroviniai atvežami į Europą, reikia pradėti taikyti nedelsiant. Šiomis aplinkybėmis priemonė buvo įtraukta į Reglamentą, aiškiai nurodant, kad ji bus įtraukta į REMIT kaip nuolatinė priemonė (kaip matyti iš Reglamento 57 konstatuojamosios dalies).

Pagrindiniai nustatyti faktai. Naudojantis privalomomis objektyviomis ataskaitomis ir atspindint tarptautines dujų kainas nustačius SGD kainų įverčius, rinka tapo skaidresnė. Nuo tada, kai ES pradėta skelbti gamtinių dujų kainų lyginamuosius indeksus (virtualiajame prekybos taške „Title Transfer Facility“), kainos ėmė palaipsniui atitikti SGD kainų įverčius. Siekiant užtikrinti, kad jie išliktų patikimi ir objektyvūs, Reglamentu ACER suteikti konkretūs įgaliojimai rinkti ir tvarkyti reikiamus rinkos duomenis. Dabar ACER reguliariai skelbia šiuos kainų įverčius:

- Šiaurės Vakarų Europos kainų įverčius,
- Pietų Europos kainų įverčius ir
- ES SGD kainą.

SGD lyginamasis indeksas dar labiau sustiprino šį skaidrumą, rodydamas skirtumą tarp ES SGD kainos ir virtualiajame prekybos taške „Title Transfer Facility“ pateikiamos kito mėnesio atsiskaitymo kainos, kuri yra dažniausiai naudojama ateities sandorių sutartims ES ir plačiai pripažinta kaip tipiškiausia pakaitinė vertė ES dujų kainoms.

Kadangi faktinė kaina, už kurią SGD patenka į ES, tapo skaidresnė, ES valstybių narių rinkos dalyviai turi daugiau informacijos apie rinkos kainas, o ES valstybės narės gali geriau

koordinuoti savo veiksmus siekdamas solidariai užtikrinti SGD tiekimą ir taip išvengti nereikalingo spaudimo rinkai.

2023 m. kovo 14 d. Komisija priėmė pasiūlymą iš dalies pakeisti Reglamentą dėl didmeninės energijos rinkos vientisumo ir skaidrumo (REMIT). Pasiūlymas apima ir SGD kainos įverčius, ir lyginamąjį indeksą. Tačiau tikimasi, kad peržiūrėtas REMIT bus galutinai priimtas ir įsigalios po to, kai baigs galioti Reglamentas.

Išvada. Komisijos nuomone, labai svarbu, kad atitinkamos laikinai priimtose priemonės būtų taikomos toliau siekiant išlaikyti didesnę SGD importo kainų skaidrumą ir vienodas sąlygas ES valstybėms narėms pagal solidarumo principą, kartu padedant valstybėms narėms užsitikrinti stabilų tiekimą, kad būtų patenkinti ES energijos poreikiai. Todėl panašios nuolatinės priemonės įtrauktos į REMIT pasiūlymą.

IV SKYRIAUS PERŽIŪRA (SU DUJOMIS SUSIJUSIOSE EKSTREMALIOSIOSE SITUACIJOSE TAIKOMOS PRIEMONĖS)

1. Standartinės solidarumo priemonių taisyklės (Reglamento 23 ir 26–28 straipsniai)

Siekiant toliau stiprinti solidarumo priemones¹⁶ didelio dujų tiekimo trūkumo atveju ir ištaisyti padėtį, kurioje ES valstybės narės nėra sudariusios dvišalių solidarumo susitarimų, Reglamentu nustatomos standartinės solidarumo priemonių taisyklės, taikytinos, kai nėra dvišalių susitarimų. Standartinėmis solidarumo priemonių taisyklėse solidarumo pareiga išplečiama taip, kad apimtų kritinius dujų kiekius, kurių reikia tinkamai elektros energijos sistemai užtikrinti, taip užkertant kelią elektros energijos sektoriaus krizei. Nuo šiol ES valstybėms narėms, turinčios SGD įrenginius, taip pat taikoma solidarumo pareiga.

Standartinės taisyklės grindžiamos principu, kad solidarumas turėtų būti užtikrinamas mainais į teisingą kompensaciją, ir didžiausią kompensaciją sudaro:

1. dujų kaina,
2. saugojimo ir transportavimo sąnaudos,
3. teismo procesų, kuriuose dalyvauja solidarumą užtikrinanti ES valstybė narė, bylinėjimosi išlaidos, ir
4. netiesioginės išlaidos, kurių nepadengia dujų kaina, pvz., kompensacija pramonės vartotojams, kuriems dujos ribojamos (ne didesnė nei 100 proc. dujų kainos).

Standartinėmis solidarumo priemonių taisyklėmis taip pat pašalinama Dujų tiekimo saugumo reglamento solidarumo nuostatų spraga, t. y. kad prašančioji tiekti iš solidarumo ES valstybė narė neprivalo pirmiausia teikti pirmenybės pasiūlymams, kuri grindžiami rinkos priemonėmis. Reglamentu taip pat laikinai išplečiama solidarumo apsauga, kad ji apimtų elektros energijos tiekimo saugumui užtikrinti skirtą kritinį dujų kiekį, ir laikinai išplečiama solidarumo pareiga, kad ji būtų taikoma ir SGD įrenginius turinčioms ES valstybėms narėms.

¹⁶ Solidarumo mechanizmai iš pradžių numatyti Reglamento (ES) 2017/1938 13 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad jie taikomi kaip kraštutinė priemonė itin sudėtingų su dujomis susijusių ekstremaliųjų situacijų atveju ir reglamentuojami dvišaliais ES valstybių narių solidarumo susitarimais.

Solidarumo mechanizmas taikomas tik itin sudėtingų ekstremaliųjų situacijų atveju, todėl faktiškai jo neįmanoma išbandyti. Tačiau IV skyriaus taikymas imituotas atliekant pratybas, kaip nurodyta kitoje dalyje. Be to, 2023 m. gegužės mėn. Dujų koordinavimo grupei¹⁷ buvo pateiktas klausimynas.

Pagrindiniai nustatyti faktai. Pratybų rezultatai

Siekdama išbandyti vaidmenis ir kompetencijos sritis susidarius ES masto su dujomis susijusiai ekstremaliajai situacijai, taip pat solidarumo nuostatas, priimtas pagal Dujų tiekimo saugumo reglamentą ir Reglamentą, 2022 m. gruodžio mėn. Komisija kartu su ES valstybėmis narėmis, perdavimo sistemos operatoriais ir Europos dujų perdavimo sistemos operatorių tinklu (ENTSO-G) atliko bendras **pratybas**.

Apskritai pratybos patvirtino, kad ES valstybės narės, Komisija ir ENTSO-G yra pasirengę su dujomis susijusiai ekstremaliajai situacijai, o Dujų tiekimo saugumo reglamentas ir Reglamentas sudaro tinkamą reagavimo į ekstremaliąją situaciją sistemą, visų pirma prašymų tiekti iš solidarumo atveju. Tačiau taip pat nustatyta keletas klausimų, dėl kurių reikia imtis tolesnių veiksmų:

- solidarumo nuostatos buvo pripažintos būtinomis tiekimo saugumui užtikrinti, jei jos nustatytos iš anksto. Tačiau kol kas pasirašyta nedaug dvišalių susitarimų (7 iš 40). Tai, kad ES valstybės narės sudėtinga tarpusavyje nuspręsti, kas yra teisinga kompensacija, laikyta kliūtimi, trukdančia prašyti tiekti iš solidarumo ir užtikrinti solidarumą, jei kompensacija nėra nustatyta iš anksto;
- nustatyta, kad nėra teisinio pagrindo prašyti tiekti iš solidarumo dujotiekiu į kaimyninę ES valstybę narę, su kuria jungtis nėra tiesioginė. Ši galimybė nėra konkrečiai nurodyta Dujų tiekimo saugumo reglamente, tačiau tame reglamente yra nuostatų, susijusių su dviejų ES valstybių narių jungtimi per trečiąją šalį;
- prieita išvada, kad, kai ES valstybė narė gauna du prašymus tiekti iš solidarumo, paskirstymo ir prioritetų nustatymo procedūra yra neaiški. Jei rinka nesudaro sąlygų patenkinti abu prašymus, yra kelios galimybės: proporcingo paskirstymo galimybė, paskirstymo pagal prašymų gavimo eiliškumą (eiliškumo principas) galimybė arba paskirstymo atsižvelgiant į gautą kompensacijos sumą galimybė;
- kelios ES valstybės narės manė, kad dėl pakeisto Reglamente nustatyto prašymo tiekti iš solidarumo pateikimo termino (prašymas turi būti pateiktas likus ne mažiau kaip 72 valandoms iki nurodyto pristatymo laiko) turėtų kilti sunkumų. Dalyviai išreiškė pageidavimą, kad tiekimui iš solidarumo dujotiekiais būtų nustatytas 24 valandų laikotarpis, o 72 valandų laikotarpis galėtų būti taikomas iš solidarumo tiekiant SGD;
- teisinis pagrindas, kuriuo remiantis galima prašyti iš solidarumo tiekti SGD ir priimti solidarumą SGD forma, turi būti išsamiau paaiškintas, įskaitant sutarčių klausimus, susijusius su krovinių nukreipimu ir kompensacijomis trečiosioms šalims, laivų prieinamumu, galimu kiekiu neatitikimu tarp prašymo tiekti iš solidarumo ir kiekiu atitinkamame laive, taip pat mokėjimų užtikrinimo būdais.

¹⁷ Dujų koordinavimo grupė yra nuolatinė patariamoji grupė, koordinuojanti tiekimo saugumo užtikrinimo priemones, ypač krizių metu. Žr. [Komisijos ekspertų grupių ir kitų panašių subjektų registras \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/energy/electricity/coordination_group_en).

Išvada. Toliau pateikiamos Komisijos išvados:

- nesant dvišalių susitarimų, standartinių solidarumo priemonių taisyklių koncepcija turėtų tapti nuolat taikoma koncepcija. Taip būtų galutinai sukurta nuolatinė ES tiekimo saugumo struktūra, o ES valstybės narės būtų atleistos nuo pareigos pasirašyti dvišalius susitarimus;
- atsižvelgiant į naują energetikos aplinką ES, kurioje SGD tapo pagrindiniu dujų tiekimo šaltiniu, siekiant užtikrinti tiekimo saugumą labai svarbu rodyti solidarumą naudojant ir SGD. Tos pačios Reglamento nuostatos taikomos dujotiekiais tiekiamoms dujoms ir SGD, tačiau tai nebeatspindi tikrovės. Todėl šias nuostatas būtų naudinga pritaikyti atsižvelgiant į SGD rinkos specifiką;
- kritiniais dujų kiekiais siekiama užtikrinti, kad elektros energijos sistemos tinkamai veiktų ir dujų krizė neišplistų į elektros energijos sistemą. Būtų galima išnagrinėti Reglamente siūlomam būdai alternatyvius būdus.

2. Saugomų vartotojų nebūtinoms reikmėms suvartojamas kiekis (Reglamento 24 straipsnis)

Dujų tiekimo saugumo reglamento 2 straipsnyje saugomi vartotojai apibrėžiami kaip namų ūkio vartotojai, kurie yra prijungti prie skirstymo tinklo. ES valstybės narės taip pat gali nuspręsti į savo saugomų vartotojų sąrašą įtraukti šiuos vartotojus, jei jie kartu nesudaro daugiau kaip 20 proc. viso per metus suvartojamo dujų kiekio:

1. mažąsias ir vidutines įmones, kurios prisijungusios prie skirstymo tinklo;
2. pagrindinių socialinių paslaugų teikėjus;
3. centralizuoto šilumos tiekimo įrenginius.

Reikalaujama, kad valstybės narės imdamosi griežtų priemonių užtikrintų tiekimą šiems saugomiems vartotojams ir užkirstų kelią atjungimui nuo tinklo, net su dujomis susijusių ekstremaliųjų situacijų atveju.

Tačiau 2022 m. energetikos krizės metu ir priėmus 2022 m. rugpjūčio 5 d. Tarybos reglamentą (ES) 2022/1369 dėl koordinuotų dujų poreikio mažinimo priemonių padidėjo savanoriško visų sektorių poreikio mažinimo svarba.

Todėl Reglamento 24 straipsnis ES valstybėms narėms suteikia galimybę imtis priemonių siekiant sumažinti saugomų vartotojų nebūtinoms reikmėms suvartojamą kiekį, jei šie vartotojai nelaikomi pažeidžiamais vartotojais, kaip apibrėžta Direktyvos 2009/73/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių 3 straipsnio 3 dalyje.

Pagrindiniai nustatyti faktai. 2023 m. gegužės 12 d. Komisija Dujų koordinavimo grupės nariams pateikė klausimyną, prašydama jų grįžtamosios informacijos, be kita ko, dėl nuostatų, susijusių su saugomų vartotojų nebūtinoms reikmėms suvartojamu kiekiu, ir dėl papildomų apsaugos priemonių tarpvalstybiniais dujų srautams užtikrinti. Rezultatai:

- kelios ES valstybės narės nurodė manančios, kad šis lankstesnis požiūris į saugomų vartotojų koncepciją yra naudingas, nes, pavyzdžiui, galėtų būti atlaisvintas dujų kiekis, kuris galėtų būti skiriamas ypatingos svarbos sektoriams, darant palyginti nedidelį

poveikį namų ūkiams (pavyzdžiui, šiek tiek sumažinant termostatu nustatomą temperatūrą);

- kai kurios ES valstybės narės nurodė, kad šią nuostatą sunku taikyti praktiškai, nes sunku stebėti saugomų vartotojų nebūtinoms reikmėms suvartojamą kiekį dažniau nei kartą per metus.

Išvada. Komisija daro išvadą, kad saugomų vartotojų nebūtinoms reikmėms suvartojamo kiekio koncepcija yra naudinga nuolatinių ar būsimų pastangų mažinti paklausą atveju.

3. Tarpvalstybinių dujų srautų apsaugos priemonės (Reglamento 25 straipsnis)

Dujų tiekimo saugumo reglamento 12 straipsnio 5 dalies a punkte nustatyta, kad ES valstybės narės neturi nepagrįstai riboti tarpvalstybinių dujų srautų. Tačiau susijusi procedūra gali užtrukti iki savaitės, todėl krizės įkarštyje tarpvalstybiniai srautai gali būti nepagrįstai sustabdyti.

Todėl Reglamento 25 straipsnyje nustatytos papildomos apsaugos priemonės tarpvalstybiniais dujų srautams užtikrinti, kad Komisija galėtų įpareigoti atitinkamą ES valstybę narę nedelsiant pakeisti savo veiksmus.

Pagrindiniai nustatyti faktai. Reglamento (ES) 2017/1938 12 straipsnyje apibrėžta ekstremalioji situacija niekada nebuvo paskelbta, todėl ši nuostata nebuvo išbandyta. Vis dėlto pirmiau minėtame klausimyne Dujų koordinavimo grupės narių buvo paprašyta pareikšti savo nuomonę šiuo klausimu. Jų atsakymus galima suskirstyti į toliau nurodytas kategorijas.

	Teigiamai vertina 25 straipsnį	Mano, kad jau turėtų būti laikomasi 12 straipsnio 5 dalies	Nepitaria naujoms apsaugos priemonėms
Dalis	10/18 (55 %)	3/18 (17 %)	5/18 (28 %)
Pagrindimas	• Respondentai palankiai įvertino papildomą saugumą. • Solidarumas yra labai svarbus krizės metu.	• 12 straipsnio 5 dalis jau yra teisiškai privaloma. • 12 straipsnio 5 dalies turėtų būti laikomasi net netaikant papildomų apsaugos priemonių.	• Nerimaujama dėl galimybės, kad nuostatos bus paliktos galioti neribotą laiką. • ES valstybės narės turėtų turėti galimybę ginti savo poziciją.

Atsakymai į šį klausimą rodo, kad dauguma respondentų mano, jog tarpvalstybinių dujų srautų apsaugos priemonės yra naudingos, nes, jų nuomone, naujos Reglamento 25 straipsnio nuostatos yra naudingos, arba todėl, kad jie mano, jog Dujų tiekimo saugumo reglamento 12 straipsnio 5 dalies turėtų būti laikomasi bet kokių atvejų.

Išvada. Komisija daro išvadą, kad svarbu siekti išlaikyti tarpvalstybinių dujų srautų apsaugos priemones ir nustatyti trumpesnę procedūrą, kad krizės metu būtų užtikrinti tarpvalstybiniai srautai.

IŠVADA

Bendra dujų tiekimo Sąjungai padėtis

Nuo Rusijos invazijos į Ukrainą pradžios Europa energetikos srityje pasiekė precedento neturintį pokytį. Nepaisant prarastos didelės srautų iš Rusijos dalies (–70 mlrd. kubinių metrų (mlrd. m³) 2022 m.), ES dujų rinkoje buvo galima išlaikyti apsirūpinimą, nes padidėjo SGD tiekimas (+50 mlrd. m³ 2022 m.), importas vamzdynais iš partnerių, kurie nėra Rusija, ir sumažintas dujų poreikis (–58 mlrd. m³ 2022 m.), o tai sudarė palankias sąlygas šiais metais pasiekti istoriškai aukštą saugyklų pripildymo lygį, kuris jau rugpjūčio mėn. atitiko Dujų laikymo reglamente nustatytą 90 proc. reikalavimą¹⁸.

Šį pokytį lėmė tai, kad ES ir jos valstybės narės sėkmingai įgyvendino priemones visose pagrindinėse energetikos politikos srityse, įskaitant tokias priemones kaip ES energijos pirkimo platforma, saugyklų pripildymo politika ES lygmeniu, dujų poreikio mažinimas, didžiausio energijos poreikio mažinimas, spartesnis atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimas ir tikslinis infrastruktūros atnaujinimas (+25 mlrd. m³ naujų SGD pakartotinio dujinimo pajėgumų).

Dujų balanso padėtis pagerėjo, palyginti su 2022 m., kai dujų kainos pakilo iki precedento neturinčio lygio, viršijusio 300 EUR/MWh. Tačiau karas dar nesibaigė, o dujų kainos tebėra didesnės ir nepastovesnės nei buvo iki 2021 m. vasaros, kai Rusija dujų sektoriumi pradėjo naudotis kaip ginklu. Kadangi 2022 m. politikos priemonės, susijusios su ES energijos pirkimo platforma, toliau daro teigiamą poveikį, paklausos mažinimas pratęstas iki 2024 m. kovo mėn. ir pasiekti saugyklų pripildymo tikslai, todėl ateinančios žiemos perspektyvos apskritai yra geresnės nei 2022–2023 m. žiemos perspektyvos. Vis dėlto dujų tiekimo į ES saugumui toliau kyla didelė rizika, susijusi su, pavyzdžiui: visišku ir staigiu Rusijos importo nutraukimu, incidentais infrastruktūroje, nepalankiomis oro sąlygomis, didėjančia dujų paklausa Europoje ar kitur, dėl kurios atsiranda konkurencija dėl SGD krovinių, dažnesniu dujų naudojimui elektros energijai gaminti dėl sausrų arba neplanuotų branduolinės energijos įrenginių atjungimo. Visi šie rizikos veiksniai, ypač jei jie atsirastų tuo pačiu metu, gali sukelti įtampą rinkoje ir vėl daryti spaudimą kainoms.

Be to, geros 2023–2024 m. žiemos perspektyvos priklauso nuo to, ar dėl ES valstybių narių pastangų ir taikomų politikos priemonių bus išlaikytas praėjusiais metais pasiektas energijos balansas. Dujų balanso pablogėjimas kartu su kai kuriais pirmiau minėtais rizikos faktoriais galėtų pakenkti ES tiekimo saugumui. Todėl reikia neprarasti budrumo ir atidžiai stebėti rinką. ES taip pat turi būti pasirengusi blogiausiam scenarijui.

¹⁸ 2022 m. birželio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2022/1032, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) 2017/1938 ir (EB) Nr. 715/2009, kiek tai susiję su dujų laikymu (Tekstas svarbus EEE).

Komisijos nuomonė dėl Reglamento galiojimo pratęsimo

Remdamasi pirmaisiais Reglamento įgyvendinimo mėnesiais nustatytais pagrindiniais faktais, išdėstytais šioje ataskaitoje, Komisija mano, kad jo nuostatos atliko svarbų vaidmenį stabilizuojant dujų rinką ir užtikrinant tinkamą dujų tiekimą ES ir kad Reglamentas yra svarbi ES dujų tiekimo saugumo priemonių rinkinio dalis.

Atsižvelgdama į anksčiau aptartą nuolatinę riziką, rinkos dalyvių susidomėjimą ir galimą bendro pirkimo ir solidarumo mechanizmo naudą, Komisija svarsto, ar siūlyti pratęsti kai kurių arba visų Reglamento priemonių galiojimą ir kaip kai kurias iš jo priemonių būtų galima integruoti labiau struktūriškai.

Šiuo tikslu manoma, kad peržiūrėtas Dujų reglamentas (Reglamentas (EB) Nr. 715/2009) (vandenilio ir dekarbonizuotų dujų rinkų dokumentų rinkinio dalis) yra tinkamas teisės aktas tam tikriems bendro pirkimo mechanizmo ir solidarumo mechanizmo aspektams integruoti (remiantis taikant Reglamentą nustatytais faktais ir įgyta patirtimi). Šiuo metu teisėkūros institucijos imasi veiksmų šiuo klausimu.